Iov între arhetipul biblic şi paradigma modernă

Elena ISAI

Le problème de la souffrance, indissolublement lié du nom de Job, a suscité depuis toujours la découverte d'une réponse. Les mots de Job, restés célèbres: „L'Éternel a donné, et l'Éternel a ôté; que le nom de l'Éternel soit béni! " (Job 1, 21) ne dénote pas une simple résignation devant sa propre souffrance, mais ces mots supposent l'engagement intégral à l'horizon de la communion de Dieu. Le problème de l'engagement de la souffrance c'est ce qui sépare le modèle archétypal du paradigme moderne, situé sous le signe du hasard, de la contingence. Job l'Homme de la pièce de théâtre de Călin Ciobotari Job et la salubrité, comme le représentant du 'brave homme' de nos jours, illustre la condition de l'homme moderne 'épidermique' pour lequel les mots du Bible restent des simples 'beaux mots' (le rôle de l'Ange). Sur des versants différents, mais en réalité 'le même', situé permanent entre 'avoir' et 'être', le symbolique Job nous détermine de regarde notre âme dans le miroir de notre propre conscience.

Cînd auzim numele lui Iov, oricine se duce cu gîndul la personajul biblic ce ne-a marcat conştiinţa cu puterea sa de a răbda suferinţa, la credinţa sa neclintită, la mesajul sintetizat în cuvintele sale, rămase celebre: „Domnul a dat, Domnul a luat. Fie numele Domnului binecuvîntat!" (Iov 1, 21) Aparent cunoscut şi despre a cărui istorie oricine ar putea spune ceva, în realitate, puţini sînt cei care s-au aplecat asupra textului biblic cu atenţie pentru a-i înţelege adîncurile. Şi unele înţelesuri poate au rămas în continuare tainice. E o carte de 42 de capitole care ne transmite mult mai mult decît impresia superficială despre încercarea credinţei. Descoperim un personaj profund a cărui dramă fizică este dublată de una interioară. Ceea ce ne surprinde la lectura cărţii este chiar reacţia personajului ce aparent contravine concepţiei generale formate despre acesta. Departe de omul resemnat şi senin în faţa suferinţei, aflăm un Iov zbuciumat, răscolit pînă la revoltă, fără însă a depăşi hotarul atît de subţire dintre revoltă şi blasfemie.

Modelul biblic (traducere şi interpretare)

Dar înainte de a analiza conţinutul cărţii, consider necesară fixarea unor idei ce ţin de aspectul formal, cu referiri la ceea ce am putea numi receptarea textului în spaţiul românesc. Vizăm, în acest sens, actul traducerii care este considerat drept o primă interpretare. Aceasta întrucît nu putem trece cu vederea că actul traducerii se confruntă cu nişte principii şi legi ferme, că se încearcă ca textul rezultat să fie ferit

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

de capcane, erori, nonsensuri, exagerări sau simplificări. O dificultate în plus, pe care o presupune traducerea unui text biblic, o reprezintă vechimea acestuia şi limba în care a fost scris. Pe lîngă acestea, eventualele lipsuri ce au necesitat reconstituiri şi, nu în ultimul rînd, posibile interpolări uneori foarte greu de stabilit.

Cititorul român ia un prim contact cu textul acestei cărţi din ediţia în circulaţie a *Sfintei Scripturi* realizată după versiunea ebraică, versiune ce a constituit baza ediţiilor româneşti între 1936-1993. Versiunea grecească a fost folosită pentru ediţiile româneşti între 1688-1914. Însă, în ambele variante, textul *Cărţii lui Iov* este redat sub aspect pur narativ. Mitropolitul Bartolomeu Anania încearcă restabilirea autorităţii *Septuagintei* pentru versiunea românească a *Sfintei Scripturi* şi în urma unor adînci lecturi comparatiste, publică în 2001, o variantă comentată, cu bogate note de subsol. În ce priveşte *Cartea lui Iov*, autorul acestei traduceri (teolog şi om de litere) încearcă să restaureze caracterul liric al textului. Spiritul său artistic se dovedeşte a fi mereu atent şi sever subsumat rigorii ştiinţifice, autenticităţii exhaustive.

Înaintea acestei variante, un cunoscut filolog, Petru Creţia, publicase în 1995 traducerea a cinci cărţi vetero-testamentare (*Cartea lui Iov*, *Ecleziastul*, *Cartea lui Iona*, *Cartea lui Ruth*, *Cîntarea Cîntărilor*) folosind, de asemenea, textul *Septuagintei* pe care la coraborat însă cu traducerile Sfîntului Ieronim din *Vulgata* şi apelînd la îndreptările şi revizuirile *Bibliei de la Ierusalim*. Fiind vorba de cărţile poetice ale *Bibliei*, a încercat să redea acestora frumuseţea artistică a originalului, păstrînd specificul discursului liric. Pentru *Cartea lui Iov*, autorul omite în întregime capitolul 28, *Imnul înţelepciunii*, şi capitolele 31-37, *Vorbirile lui Elihu*, pe care le consideră interpolări ale unor autori ulteriori şi care alterează „în chip grav echilibrul, foarte calculat, al marelui poem" (Creţia, 1995: 10), venind cu argumente în acest sens, acceptate de unii, respinse de alţii.

Povestea dreptului Iov se regăseşte, nu doar în cartea canonică a *Bibliei*, ci şi într-un apocrif intitulat *Testamentul lui Iov*. Este tradus de Cristian Bădiliţă, alături de alte două scrieri de acest gen, sub numele de „roman" mistic al Antichităţii. „Testamentul" este considerat un gen de frontieră, mixt, tipic literaturii iudeo-elenistice, ce se înrudeşte uneori cu tragedia greacă. Miza sa apologetic-ideologică aparţine unui context specific. *Testamentul lui Iov* este un comentariu-parafrază, extrem de original, al textului canonic care nu oferea decît piste interpretative. Autorul apocrifei propune un alt scenariu. Testamentul explică simplist, aşa cum remarcă traducătorul, într-o manieră contabilicească, misterul suferinţei paterne, făcînd din personajul principal „un cinic mai puţin simpatic decît osînditul înverşunat din versiunea *Septuagintei*" (Bădiliţă, 2008: 75).

Cartea lui Iov este o carte mult discutată şi în privinţa paternităţii textului. Nu ştim cine a scris această capodoperă, încercările de datare diferă uneori foarte mult de la un cercetător la altul. Este plasată deseori în perioada patriarhilor, e atribuită lui Moise, alţii o consideră de dată mult mai recentă. În general, bibliştii protestanţi şi o parte din cei catolici se pronunţă pentru perioada post-exilică, adică după anul 538 î.Hr. Şcoala biblică românească optează pentru o perioadă pre-exilică, adică

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

anterioară anului 597 î.H. (Anania, 2000: 17). Cert este că exista în Israel o tradiţie despre Iov ca personaj legendar. S-a emis şi ipoteza preluării de către autorul *Poemului lui Iov* a acestei legende în Prolog şi Epilog. Dar, toate aceste considerente de ordin exterior, nu alterează frumuseţea şi profunzimea acestei cărţi. Mesajul pe care autorul cărţii a vrut să-l transmită umanităţii este mult mai important.

Literatura şi sacrul

Cheia înţelegerii acestui text ar trebui căutată apelînd la teoria sensului cvadruplu, specifică hermeneuticii biblice, care identifică mai multe nivele de sens pentru un text sacru: sensul literal (semnificaţia uzuală), sensul alegoric (pătrunde dincolo de sensul comun), sensul moral sau spiritual (urmăreşte ceea ce află omul despre sine în lumina cuvîntului divin) şi sensul anagogic sau mistic (ce presupune supracogniţie, comuniunea deplină a omului cu Dumnezeu). Aceste sensuri pot fi văzute ca nişte trepte, iar situarea noastră la un anumit nivel ţine exclusiv de aşezarea noastră.

S-a pus de multe ori problema în ce măsură putem vorbi de Biblie ca literatură. Este această Carte literatură? Aparţine Biblia literaturii? Trebuie ţinut cont de faptul că ceea ce a păstrat canonul biblic din întreaga literatură a vechiului Israel a fost selectat exclusiv după criterii religioase, ceea ce era demn de a fi păstrat şi transmis pentru păstrarea credinţei. Dar acest lucru nu exclude calităţile estetice ale unor texte, în special ale celor considerate poetice, printre care se numără şi *Cartea lui Iov*. Important este să nu ne rezumăm doar la acest nivel de înţelegere.

Deosebindu-se de cărţile anterioare (istorico-legendare), *Cartea lui Iov* este considerată cea mai veche scriere poetică. Potrivit principiului după care fiecare om suportă consecinţele fiecărei fapte bune sau rele, tema *Cărţii lui Iov* ar fi cum se explică nenorocirile celui drept şi prosperitatea celui rău. Surprinde pe larg încercarea dramatică trăită de Iov, om integru şi drept, care deşi duce o viaţă în teama şi dragostea de Dumnezeu, îi e lovită familia şi bunurile şi, în cele din urmă, trupul. Biblia îl prezintă nu doar ca pe un exemplu de dreptate, cît mai ales de răbdare. Eroul străbate binele şi răul pînă la capăt, probabil limita suportabilului unei fiinţe umane, cunoaşte binele în cel mai înalt grad, ca apoi să îndure răul pînă la absurd. Prin intermediul *Cărţii lui Iov* apare, pentru prima dată în literatura lumii, exprimată obsesia vinovăţiei şi se instalează în conştiinţa omului îndoiala de sine.

Cartea lui Iov, un poem-parabolă, îmbină elemente narative cu versetele elegiace sau meditative ale discursului liric. Structura sa aminteşte de spectacolul dramatic prin alternarea planurilor în derularea secvenţelor şi prin folosirea unor modalităţi specifice discursului confesiv sau expozitiv. Construită pe două planuri: unul al idealităţii transcendente şi altul al realităţii contingente, între care se stabilesc multiple conexiuni, cartea începe cu o dispută între Creatorul lumii şi Satana. Văzînd credinţa lui Iov, Diavolul consideră că atitudinea acestuia e strîns legată de bunăstarea de care se bucură de la Domnul. Dumnezeu va îngădui cererea

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

lui Satan de a încerca inima dreptului Iov. Se vor abate asupra lui o serie de nenorociri: focul îi va mistui bunurile, tîlharii îl lipsesc de turme şi-i vor trece slugile prin sabie, fiii şi fiicele vor muri sub dărmăturile casei în urma unei catastrofe naturale. Dar, contrar aşteptărilor lui Satan, Iov, deşi izbit în toate ale lui, are puterea de a nu deznădăjdui. Nu numai că nu-L blestemă pe Dumnezeu, ci, dimpotrivă, îl binecuvintează. A doua îngăduinţă divină permite Diavolului să se atingă de trupul dreptului Iov. Lovit de o boală grea, cu tot trupul plin de bube, îşi va îndura suferinţa în singurătate, pe o grămadă de gunoi, undeva în afara cetăţii, răzîndu-şi buboaiele cu ajutorul unui ciob de sticlă. Imaginea adîncului suferinţei sale e terifiantă. Dar, nici de această dată, Iov nu va rosti vreun cuvînt de ocară împotriva cerului. Pînă şi femeia sa, nemairăbdînd chinurile bărbatului său, îl îndeamnă să-l blesteme pe Dumnezeu: „Pînă cînd oare te vei mai răbda zicînd: […] zi ceva, o vorbă către Domnul, şi mori!” (Iov 2, 9). Aşadar conştiinţa morţii, pentru omul care se desparte de Dumnezeu, era clară. Dar Iov o numeşte femeie fără minte şi adaugă „Dacă noi am primit din mîna Domnului pe cele bune, oare nu le vom răbda şi pe cele rele?” (Iov 2, 10).

După o vreme, trei prieteni ai săi, sosiţi de departe, au venit să-l aline în suferinţa sa. Dar văzîndu-i groaznica durere, şapte zile şi şapte nopţi au stat lîngă el fără să poată să-i adreseze nici un cuvînt. Cu această secvenţă se încheie prologul, exclusiv narativ.

Urmează poemul ce prezintă întreg zbuciumul sufletesc al personajului şi dialogurile sale cu cei trei prieteni. Această parte ne dezvăluie un Iov al cărui suferinţă fizică e dublată de una morală, izvorîtă din neînţelegerea suferinţei. Iov este considerat primul erou tragic al umanităţii, singurul care a putut îndura pînă la capăt, trăind „absurdul” şi „necesarul” suferinţei. Şi totuşi Iov nu îl va blestema pe Dumnezeu, aşa cum i se părea logic lui Satan. Adîncul cugetării şi trăirii lui Iov dezarmează. Nu putem trece cu vederea zguduitoarele pasaje ale durerii sale: „Să piară ziua-aceea în care m'am născut / şi noaptea care-a zis: «Un prunc se zămisli!» […] De ce nu mi-a fost moartea în sînul maicii mele, / sau n'am murit de'ndată ce i-am ieşit din pîntec? / De ce şi-a pus genunchii să-mi fie aşternut, / şi pieptul ei cel dulce de ce i l-am mai supt?... […] De ce s-a dat lumină amarului luminii / şi viaţă celor care'n durere vieţuiesc” (Iov 3, 3, 11-12, 20). Blestemîndu-şi ziua naşterii, punînd la îndoială justiţia lumii, revoltîndu-se împotriva absurdului propriei existenţe, el nu poate nici o clipă nega pe Cel care a făcut toate, nu este cuprins de forţa pustiitoare a blasfemiei pentru că e curat, el îşi susţine pînă la capăt nevinovăţia şi iubirea pentru Dumnezeu. Acuzat pentru vorbele grele pe care le rosteşte îşi va justifica „vorba deslînată”: „Au va zbiera asinul sălbatic de-i sătul? / mugi-va oare boul cu ieslea plină'n faţă? […] Că'n sufletul din mine nu-i chip de alinare […] că'n gura mea nu este nici pic de strîmbătate” (Iov 6, 5, 7, 30). Iov trăieşte în intimitatea conştiinţei sale o adevărată dramă. El nu poate accepta ideea că Dumnezeu părăseşte pe omul drept aflat în suferinţă sau, mai mult, că suferinţa sa ar putea veni de la Dumnezeu. În capitolul 7 răsună versuri de o mare frumuseţe elegiacă: „Că viaţa mea'n balanţă mai slabă-i decît graiul / şi s'a topit în hăul

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

nădejdilor deşarte. / Adu-Ţi aminte Doamne, că viaţa mea-i suflare, / că tot ce-i bun rămas-a'napoi de ochiul meu, / că ochiul strîns asupră-mi nu va mai da de mine, / că ochii Tăi m-or cere, dar eu nu voi mai fi, / cum nici pe cer e norul ce-a fost şi s'a topit" (Iov 7, 6-9). Finalul ne aminteşte de frumoasele versuri ale lui Rilke: *Ce-ai să faci, Doamne, dacă mor?*

În zadar cei trei prieteni, veniţi să-l mîngîie, încearcă să-i prezinte, potrivit gîndirii tradiţionale că suferinţa trebuie să fie cauza unei vini, ştiute sau neştiute. Elifaz din Teman, Bildad din Suah şi Tofar din Naami reiau justificările suferinţei: ca pedeapsă pentru un păcat şi, ca atare, trebuie primită cu resemnare; niciodată nevinovaţii nu sînt loviţi; iar Dumnezeu nu acţionează decît după principiile dreptăţii, oamenilor nu le este dat să înţeleagă şi trebuie să accepte soarta care le-a fost hărăzită. Dar Iov le răstoarnă toate aceste sofisme: el este curat şi drept, are conştiinţa nepătată şi totuşi asupra lui s-a abătut o suferinţă cumplită şi absurdă. Iov este văzut astfel şi ca simbol al „triumfului spiritului uman împotriva împietririlor şi a osificărilor dogmatice" (Bărbulescu, 1998:27).

Intervenţia celui de-al patrulea interlocutor, Elihu, care pînă atunci ascultase disputa, propune o sinteză a celor discutate pînă atunci, pentru a putea recunoaşte „ceea ce este bun" , fiind asemănătoare intervenţiilor corului antic. După părerea sa, Iov se situează într-o poziţie extremă susţinîndu-şi atît de asiduu nevinovăţia, iar prietenii săi au dat dovadă de neputinţă în explicarea suferinţei. Elihu conchide că răul şi nedreptatea nu pot fi atribuite lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, omul trebuie să se supună Legii. El evidenţiază o morală social pragmatică. Dar dreptatea lui Dumnezeu nu are un conţinut etic sau juridic, ci unul ontologic. Finalul este mai mult decît surprinzător. Dumnezeu Însuşi îi răspunde lui Iov. Îi relevă acestuia adevăratele raporturi ce se pot stabili între Creator şi om. Iar Domnul, atoateziditorul, îi va da dreptate lui Iov, „umple de adevăr" tot ce a spus acesta şi îşi întoarce mînia împotriva lui Elifaz din Teman şi a tovarăşilor săi. Scena se încheie cu aprecierea pe care Dumnezeu o arată lui Iov pentru îndrăzneala de a fi înfruntat inerţia tradiţiei şi condamnă limitarea amicilor lui Iov care „n-au vorbit aşa de drept" (Iov 42, 7-8).

Dreptul Iov, căruia credincioşia faţă de Dumnezeu i-a fost pusă la încercare printr-un lanţ de suferinţe înfricoşătoare, pe care omul firesc nu le poate nici înţelege, nici accepta, va fi răsplătit în final pentru adîncul credinţei sale. Toate cele ale sale îi vor fi redate: „Şi Dumnezeu a binecuvîntat pe cele din urmă ale lui Iov mai mult decît pe cele dintîi" (Iov 42, 12).

Iov, ca şi Adam, reprezintă Omul universal, ne reprezintă pe fiecare dintre noi cu lupta dintre bine şi rău, din intimitatea noastră, dintre iubire şi ură. Adam reprezintă începutul căderii Omului în orizontul suferinţei. Adam a fost primul care a acceptat ispita în dorinţa de a trăi autonom, el s-a făcut pe sine ca centru al lumii. Reducînd totul la eul său egoist, această autonomie cuprinde în ea povara propriei răzvrătiri, sentimentul „golului" (spiritual, nu biologic) trăit imediat după cădere. (Popa, 2001: 76-80). Asemenea părintelui său, Iov, în întrebările sale, pune în centru neînţelegerea propriilor suferinţe, neliniştile sale gravitează în jurul fiinţei

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

umane. De aici izvorăşte suferinţa sa morală. Vedem însă că răspunsul divinităţii vine pe altă direcţie, are loc o deplasare a centrului dinspre om spre Creator. De aceea la o primă impresie răspunsul oferit de Dumnezeu ne surprinde, iar Iov pare a nu fi primit răspuns la ceea ce-l frămînta. Încercările prin care trece omul sînt văzute de sfinţii părinţi ca nişte probe pe care trebuie să le treacă fiecare pentru a răspunde iubirii răstignite a lui Hristos: „Nu este vorba atît de misterul suferinţei, cît de misterul iubirii nesfîrşite a lui Dumnezeu pentru Om. Suferinţa nu este decît eşecul iubirii răspuns a Omului la iubirea lui Dumnezeu" (Popa, 2001: 79).

Cartea lui Iov, pe lîngă alte multe mesaje, ne aduce în atenţie un înţeles nou al suferinţei. În mentalitatea vetero-testamentară, suferinţa era considerată ca o pedeapsă ce vine din partea lui Dumnezeu pe care omul nedrept trebuie să o suporte. De aceea, în conştiinţa sa, Iov nu este încă pregătit să accepte faptul că un om „drept" ar putea suferi în istorie pentru a „răscumpăra" nedreptatea altor oameni. Această Carte are şi o dimensiune profetică anticipînd suferinţa Mîntuitorului Iisus Hristos şi depăşirea ei prin bucuria învierii.

Urlet şi tăcere. O ipostază modernă a modelului biblic, *Iov şi salubrizarea* de Călin Ciobotari

Suferinţa nu se confundă cu durerea. Durerea (surprinde aspectul fizic) se suportă, pe cînd suferinţa se asumă. Aceasta din urmă pune în cumpănă însuşi sensul nostru de viaţă, existenţa noastră. Suferinţa transformă radical situarea noastră în timp. Această problemă a suferinţei, care ridică numeroase întrebări ce par a rămîne fără un răspuns punctual (mulţumitor), conţine însă ceva ce scapă ordinii comune a lucrurilor. Întrebarea lui Iov priveşte, de fapt, un posibil sens al suferinţei noastre. Se pot sintetiza patru răspunsuri date acestei întrebări, specifice celor patru medii spirituale: upanişadic (şi apoi buddhist), grec, patristic şi modern, rezumate la: legea faptei, destinul, încercarea lui Dumnezeu şi întîmplarea/contingenţa (Afloroaei, 1997: 269, 273). Spaţiul gîndirii moderne este marcat de ultimul dintre ele, dominant, fără a lipsi nici celelalte răspunsuri. Omul modern îşi înţelege existenţa ca un fapt ce nu mai presupune nimic nici dincoace şi nici dincolo de el. Este lumea Dumnezeului izolat în transcendenţa sa, de a cărui existenţă omul nici nu-şi mai pune problema („Dumnezeu a murit") şi atunci totul este supus întîmplării.

Iov-Omul, din piesa lui Călin Ciobotari - *Iov şi salubrizarea*, ca exponent al „omului de treabă" al zilelor noastre, ilustrează condiţia omului modern, „epidermic", pentru care cuvintele Scripturii rămîn simple „cuvinte frumoase" (cum exclamă mereu Îngerul).

Este Iov nebunul, lucrător la serviciul de salubrizare, sau „nebunul" de acum 2000 şi ceva de ani ce mai are încă de transmis un mesaj valabil umanităţii? E o ambiguizare pe care piesa o păstrează intenţionat. Şi cum poate fi privit oare un om aflat în suferinţă de către cei din jurul său, pentru care prezenţa sa devine supărătoare, decît ca nebun. Suferinţa celuilalt, cel mai adesea, deranjează pentru că ne scoate din habitudinea noastră. E greu să ne asumăm propria suferinţă şi cu

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

atît mai greu „să purtăm sarcinile altora". Bietul Iov, ce poposeşte pe grămada de gunoi a oraşului, este mereu alungat şi apostrofat de gospodinele „de bună credinţă". Culmea, i se impută toată „mizeria" (fizică şi morală) cînd toţi locatarii îl dăruiesc permanent cu noi saci menajeri. Dar, odată ajuns jos, e gunoiul lui, nu al lor. Este ilustrarea perfectă a individualismului şi indiferenţei lumii moderne.

Cu excepţia lui Iov, toate celelalte personaje poartă nume generic: gospodina, locatarul, lucrătorul la salubrizare, funcţionarul. Transpare astfel cu uşurinţă incapacitatea omului de a-şi mai asuma identitatea, pierderea în anonimat e cea mai uşoară cale de a fugi de tine. Personajele nu sînt numai simple simboluri, ci nişte apariţii convingătoare care se mişcă şi discută cu aprindere probleme legate de trăirea imediată, dar şi despre rostul existenţei, de raporturile omului cu divinitatea.

Problema personajului central, după cum însuşi mărturiseşte, este că nu a înţeles nimic din lecţia pe care i-a dat-o modelul biblic. Suferinţa sa creşte cu atît mai mult cu cît nici nu mai primeşte vreun răspuns din partea divinităţii. Victimă a lui Dumnezeu (din partea căruia pretinde daune morale), victimă a societăţii, victimă a propriului destin. Îşi „urlă" zadarnic suferinţa. Ceea ce primeşte e doar tăcere. Faţă de modelul biblic, eroul nostru nu mai este sprijinit în durerea sa de nici un prieten. Singurul care vine să-i întrerupă cugetările este diavolul. Iar mesajul acestuia nu este altul decît că cerul e gol şi că revolta sa nu mai are nici un adresant - anunţ dezamăgitor pentru un ins cu atîta chef de ceartă ca Iov. De unde propunerea „prietenosului" conlocutor de a deveni el însuşi Dumnezeu, astfel îşi va putea satisface dorinţa de scandal ascultînd zilnic cerinţele şi nevoile oamenilor, absurde. E de fapt clasica ispitire a omului de către diavol, încă din grădina raiului. Ipostaza de a schimba locul cu divinitatea îi permite să vadă unele adevăruri despre oameni, cum ar veni „din afară", pe care le va prezenta în monologul final ca probleme de conştiinţă puse „oamenilor de treabă". Dar, „istoria omenirii este plină de oameni de treabă […] în spatele fiecărui război şi în spatele fiecărui scandal se află întotdeauna oameni de treabă" (Ciobotari, 2007: 112). Care e distanţa de la „oamenii de treabă" la dreptul lui Iov? E răspunsul pe care ar trebui să şi-l dea fiecare dintre noi cînd îşi înalţă rugăciunile şi mai ales nemulţumirile către cer. Finalul reuşeşte să ne pună faţă în faţă cu propria conştiinţă: „În fiecare dintre voi, oameni buni, există cîte un Iov, care de fiecare dată cînd păţeşte ceva, se apucă şi face pe nebunu'. […] În fiecare dintre rugăciunile voastre ce le înălţaţi zi de zi către ceruri, există sămînţă de scandal, există şantaj, puneţi, cum s-ar spune, presiune pe Dumnezeu, îl asaltaţi, îl înnebuniţi, îl ucideţi strop cu strop cu rugăminţile, solicitările, petiţiile voastre. Şi dacă nu vi le dă, dacă nu vi le îndeplineşte, vă uitaţi spre cer cu dojană şi daţi din cap, adică, vezi, eu aşa şi pe dincolo şi El…[…] Sînteţi cu adevărat sinceri numai în înjurături. […] Toată omenirea se ceartă în fiecare clipă cu Dumnezeu. Omenirea nu-i altceva decît un etern scandal, ale cărui ecouri se pierd în veacurile de la începuturi. […] Un mare şi infinit scandal. Făcut, desigur, de oameni de treabă" (Ciobotari, 2007: 113).

Efectul scenic gîndit pentru final este ingenios şi cu o adîncă putere de sugestie. După monologul lui Iov, care trebuia să lase impresia unui dialog cu istoria

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

omenirii, cade cortina. După indicaţiile autorului, publicul trebuie să aibă sentimentul că piesa s-a terminat. Dar, pe la jumătatea căderii, cortina se opreşte, pentru a reapare în scenă Diavolul, „mai jalnic ca niciodată". Pe întreg parcursul piesei a vrut să pară un personaj simpatic, inofensiv, chiar binevoitor, încearcînd să „inspire milă" şi să creeaze o atmosferă de bună dispoziţie. Este de fapt modul clasic al lucrării diavoleşti de a-şi ascunde răutatea şi viclenia în hainele „luminii". Ilustrează totodată ideea obişnuinţei cu răul care duce la o indulgenţă, dacă nu chiar solidarizare, oricum o familiarizare cu acesta. Mesajul final propus de Diavol este diferit de cel al lui Iov: soluţia pentru a trăi mai bine nu o găsim agresîndu-L pe Dumnezeu, ci certîndu-ne, eventual sfîşindu-ne unii pe alţii: „Uite, dacă vreţi un sfat bine intenţionat: certaţi-vă între voi, dragilor. Rupeţi-vă, sfîşiaţi-vă, mîncaţi-vă unul pe celălalt. E mai constructiv, e mai … sănătos, e mai palpabil. […] Nu vă grăbiţi, alegeţi cu chibzuinţă. S-ar putea să vă fie bine, s-ar putea să nu vă fie bine. Depinde doar de voi!" (Ciobotari, 2007: 114). Diavolul, „amăgitorul", ne solicită propriul discernămînt pentru a crede sau nu în „adevărul" spuselor sale.

Dar piesa nu se sfîrşeşte nici de această dată. Cortina, care mai coboară pe jumătate, se opreşte pentru a permite o ultimă apariţie a Îngerului. O prezenţă oarecum paralelă în întreaga piesă, cu aripi „prea mari", care e caracterizat cel mai adesea de tăcere - semn al lipsei de comunicare a celor două lumi, indică ruptura omului cu transcendenţa, incapacitatea acestuia de a mai fi receptiv la mesajele cerului. Îngerul, a cărui înfăţişare serafică contrastează cu bocancii pe care îi poartă, ne aminteşte de îngerii lui Blaga din *Paradis în destrămare*. Puţinele cuvinte pe care le rosteşte sînt o remarcă la adresa conţinutului Scripturii - „frumoase cuvinte!". În scena finală reapare pentru a ne reaminti cuvintele lui Iov: „«Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat! » Frumoase cuvinte, tare frumoase. Auzi, cică Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat… Hm!" (Ciobotari 2007, 115).

Piesa a fost pusă în scenă la Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri" din Iaşi, în 2008, un spectacol în regia lui Ovidiu Lazăr. Dionisie Vitcu şi Petre Ciubotaru, în rolurile principale, au conturat cu măiestrie particularităţile personajelor. Spectacolul a fost receptat cu interes şi s-a bucurat de aprecieri din partea criticilor de teatru, autorul fiind considerat un tînăr dramaturg care promite.

Viziuni regizorale moderne, *Experimentul Iov,* adaptare de Mihai Măniuţiu

O altă ilustrare interesantă a paradigmei moderne pentru povestea lui Iov a fost adaptarea după *Cartea lui Iov* pusă în scenă la teatrul „Radul Stanca" Sibiu, intitulată *Experimentul Iov*, adaptarea şi versiunea scenică aparţinînd unui recunoscut om de teatru Mihai Măniuţiu. Piesa dezvoltă un singur aspect al cărţii Vechiului Testament, pariul dintre Dumnezeu şi Satana, un pariu de neînţeles pentru om, ce scoate în evidenţă un Dumnezeu capricios. Ideea pe care vrea să o dezvolte piesa este „experimentul" inuman la care a fost supus Iov, extinzînd - jocul absurd al sorţii. „Adaptarea şi versiunea scenică a lui Mihai Măniuţiu are toate ingredientele scriiturii absurde. Este o interogaţie cu inflexiuni tragice,

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

acutizînd neputinţa depăşirii a tot ce este dat, o rugăciune şi în acelaşi timp un strigăt de revoltă. Puternic şi înăbuşit, încercînd disperat să stabilească o legătură, un dialog, sfîrşind de cele mai multe ori în monolog" (Michailov, 2003: 20).

Spectacolul este gîndit într-un mod aparte, o viziune modernă ce oferă o experienţă inedită celor 56 de spectatori posibili. Decorul presupune un cilindru uriaş în jurul căruia sînt aşezate scaune, iar în dreptul fiecărui scaun se deschide o fantă dreptunghiulară. Se construieşte astfel o relaţie deosebită, impune un tip de comunicare directă, personală, nimic din clasica convenţie. Fanta presupune totodată şi decuparea unghiului de vedere, limitarea. Înăuntrul cilindrului personajele îşi derulează povestea. Este o treptată adîncire în experimentarea unei stări limită. Cuvîntul, atunci cînd nu mai poate spune nimic este bine continuat de mişcare. Coregrafia semnată de Vava Ştefănescu pune în valoare gestul, mişcare, fluiditatea energiilor. Pentru Iov (Marian Râlea) toate gesturile alcătuiesc un dans chinuit, fragmentat, „dozaje perfecte, urcări şi coborîri juste, echilibru în alternanţa gest-cuvînt, nici un exces, o interpretare cu adevărat tulburătoare" (Modreanu, 2003: 7). Construieşte astfel cu abilitate o stare paroxistică de apăsare şi nelinişte.

Diavolul, un personaj cu alură androgină şi gesturi efeminate, nu va avea nici o replică, dar reuşeşte să insinueze cu măiestrie ideea de malefic. Cu un inel de chei în mînă, aruncînd o privire dispreţuitoare, pedalează absent pe o bicicletă fixată în podea şi savurează o prăjitură.

Cei trei prieteni ai lui Iov, trei bărbaţi îmbrăcaţi la fel (repetiţia în spectacolele lui M. Mănuiţiu fiind o modalitate de expresie preferată) sînt „oameni de serie" care îşi duc viaţa resemnaţi, nu sînt tulburaţi de întrebări existenţiale. Păpuşi neînsufleţite în cea mai mare parte a timpului, dansează la fel (fiecare are cîte un acordeon). Muzica susţine foarte bine spectacolul alternînd cîntece liturgice cu ritmuri de ceremonial sărbătoresc ebraic.

Îngerul, o fiinţă mică, agilă, blondă, poartă un costum de scafandru. Îl sprijină pe Iov atunci cînd acesta are nevoie şi îi dă oxigenul necesar.

Interpretat ca un spaţiu celulă ce îşi strînge şi îşi închide victimele, cilindrul sugerează ideea că „individul devine el însuşi celula-univers redus la stadiul embrionar, unde începe experimentul – conţinută de un cadru-celulă şi vizibilă celorlalte celule care îi pot lua în orice moment locul" (Michailov, 2003: 20). De fapt cred că acesta vrea să fie mesajul. Aceeaşi idee o prezintă şi Cristina Modreanu în cronica sa „Mi se pare adeseori că nu sîntem decît nişte experimente cu toţii, aşezaţi fiecare în borcanul său de sticlă, atent supravegheaţi din afară, injectaţi uneori cu fericire, alteori cu multă, foarte multă tristeţe, de parcă cercetătorul ar vrea să vadă care ne este rezistenţa, pînă unde poate împinge limitele" (2003: 20). Dar, ca să revenim la vorbele nebunului Iov al lui Călin Ciobotari, omul modern este cel care nu mai poate înţelege nimic din lecţia dată.

Concluzii. Mesajul lui Iov

Problema suferinţei, indisolubil legată de numele lui Iov, a suscitat dintotdeauna aflarea unui răspuns. Dar poate mai puţin important este aflarea

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)

răspunsului, cît căutarea sa. Cuvintele lui Iov „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat!", nu arată o simplă resemnare în faţa propriei suferinţe, ci presupun asumarea integrală a acesteia în orizontul comuniunii sale cu Dumnezeu. Problema asumării este ceea ce desparte modelul arhetipal de paradigma modernă situată sub semnul întîmplării, al contingenţei. În fapt acelaşi, chiar dacă de pe versanţi diferiţi, situat permanent între „a avea" şi „a fi", simbolicul Iov ne îndeamnă mereu să ne privim sufletul în oglinda propriei conştiinţe.

Bibliografie

Afloroaei, Ştefan, 1997, *Cum este posibilă filosofia în estul Europei*, Iaşi, Polirom

Bărbulescu, Simion, 1998, „Cartea lui Iov sau triumful spiritului novator", în *Convorbiri literare*, nr. 9, p. 27

Cartea lui Iov, *Ecleziastul*, *Cartea lui Iona*, *Cartea lui Ruth*, *Cîntarea Cîntărilor*, 1995, traducere Petru Creţia

Ciobotari, Călin, 2007, *Securitatea se plictiseşte de moarte, tovarăşe Comandant! – patru piese cu iz de eternitate*, Princeps Edit, Iaşi

Michailov, Mihaela, 2003, „Celulele dureri sau anatomia unei pupile dilatate", în *Observator cultural*, nr. 157, p. 20

Modreanu, Cristina, 2003, „Experimentul Iov – jocurile divinităţii", în *Adevărul literar şi artistic*, februarie nr. 655, p. 7

Poezia Vechiului Testament. Cartea lui Iov, Psaltirea. Proverbele lui Solomon. Cîntarea Cîntărilor. Plîngerile lui Ieremia, 2000, versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti

Popa, Gheorghe, 2001, „Întrebarea lui Iov şi misterul suferinţei umane", în *Teologie şi viaţă*, v.11, nr.1-6, p. 76-80

Trei romane mistice ale Antichităţii: Iosif şi Aseneth, Testamentul lui Iov, Testamentul lui Avraam, 2008, traducere din greaca veche, note şi prezentări de Cristian Bădiliţă, Editura Curtea Veche, Bucureşti

BDD-A66 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:05 UTC)